

život bez poente

Razgovor s Boškom Petrovićem

Predstaviti Boška Petrovića nije nimalo lako. Njegov opsežan rad dotiče sve domene književnog stvaralaštva: pisao je poeziju, pripovetke, eseje o literaturi i slikarstvu, romane. Nedavno mu je *Nolit* objavio roman *Pevač*, koji po obimu iznosi preko hiljadu stranica, a Srpska književna zadruga napravila je izbor priča *Oblaci, razgovori*.

Boško Petrović rođen je u Ordea Mare (u Rumuniji) 1915. godine. Od 1941. bio je profesor gimnazije u Novom Sadu, a od 1941. je u zarobljeničkom logoru u Nemačkoj. O tom vremenu pisao je u knjizi *Dnevnik nemačkog vojnika* (1962). Od 1947. Petrović rukovodio redakcijom izdavačkih poslova Matice srpske, zatim je glavni i odgovorni urednik *Letopisa Matice srpske* (1965–69). Bio je sekretar Matice srpske. Pored navedenih knjiga, objavljene su i sledeće: *Zemlja i more* (pesme, 1950); *Lagano promišljanje* (proza, 1955); *Ruj* (pesme, 1960); *Dolazak na kraj leta* (roman, 1970); *Dan među slikama* (esej, 1973) i *Razgovor o tajnama* (priče, 1974).

● Bilo bi zanimljivo da razgovor započnemo pitanjem o vašim prvim napisanim redovima. Da li se možete setiti kada ste pisali prvu pesmu?

— Počeo sam da pišem u Novome Sadu, kao đak u Srpskom učiteljskom konviktu. Ja sam bio pitomac tog internata. Među nama, takozvanim konviktashima, dečacima od prvog razreda gimnazije do osmog, od deset do osmaest godina, tu negde kad bismo došli u četvrti razred gimnazije, peti, u prvi razred više gimnazije, počinjalo bi književno zanimanje. Svoje radeve izdavalii smo na jednom šapirografisanom listu, i onda sam tu počeo pisati pesme. To je bilo negde 1929, 1930. godine otprije, a pisao sam, razume se, pod snažnim uticajem, — jer, bez uticaja nema ništa — tadašnjeg glavnog modernista, Rake Dračića, što meni uopšte nije ležalo, što mi nije odgovaralo, ali što je bilo normalno. To je bilo tada. U književnosti sam se zaista javio — mislim, u obliku knjige — poezijom posle rata, ali sam istovremeno uvek pomicao kako bi lepo bilo pisati prozu. U stvari, ona me je više privlačila nego lirika, koja je, inače, za mene bila normalna vrsta ličnog iskazivanja, intimnog, sveta koji je u meni. Proza je zahtevala, kako da kažem, objektivno sagledavanje, uvažavanje nekih objektivnih okolnosti, pa sam išao za tim, za prozom. A poeziju sam objavljivao tako što sam te prve godine našeg novog sveta, da tako kažem, posle oslobođenja koje je došlo posle strašno mučnog rata, nečega o čemu mladi ljudi nedovoljno znaju, a možda je i bolje što ne znaju. Nije baš prijatno preživljavati mučne i tako katastrofalne stvari kakav je bio rat koji je prošao. Međutim, zaista, moja generacija ga je prošla. Po onome što o njemu piše u knjigama, sve na neki način izgleda logično vezano, uslovljeno društveno, politički, sve vrlo dobro oblikovano. Međutim, u praksi življienja toga vremena to je bilo bez takvih oblika, bilo je strahovito. Kada se sve završilo, i kad smo došli u ovu sadašnju situaciju, oslobođenje, faktično oslobođenje, onda je poezija bila normalna reakcija na ono što smo doživeli, na oslobođenje, na neki odah, na slobodu da možete še-

tati ulicom a da vas ne ubiju. Već samo to je bila velika akvizicija. Tako sam poeziju, iz ranijeg vremena, vezao s tim vremenom, odnosno, iz tog vremena sam počeo da je koncipujem, da je pišem. Formalno, to nije bilo moderno. Sasvim jasno. Moderna strujanja u poeziji nisu uslovljena na takav način, datim doživljajima kakav je bio ovaj o kojem vam govorim. Ova poezija je bila starinska, ako je starinski da se doživljava daje kao celokupnost bivanja. Kako god bilo, ona je pokušava da to vreme izrazi. I onda je postepeno, kad su ipak prošli glavni šokovi, od rata i od novog vremena koje je nastalo (i šok oslobođenja je isto tako šok kao i šok rata), onda sam se polako počeo okretati przi, na načine koji su opet bili vrlo vezani s ratom. Neke novele iz toga vremena izrazito su ratne ili poratne, a isto je to i *Dnevnik nemačkog vojnika*.

● Vi ste se u literaturu javili poezijom. Pišete pripovetke, novele, eseje, tekstove o slikarstvu, romane. Nakon tog ogromnog iskustva, koji vam je rod najbliži i kada se za koji opredeljujete?

— Kada biste hteli da vam odgovorim na ovo pitanje, ne bih umeo reći koji mi je rod od svih tih najdraži. Ipak, poneki put pomislijem da bi mi u najvećoj meri odgovaralo nešto u sredini između proze i poezije, to će reći — esej. Međutim, on zahteva neke druge predspreme, ali o tome bolje da ne govorimo.

● Napisali ste ukupno šesnaest pripovedaka izdatih u dve knjige. Vaše priče su uglavnom realističke, tema je često ratna. Recite nam nešto o pripovedačkom žanru.

— Da, ja nisam pisao mnogo pripovetke i one koje sam pisao uglavnom se vezuju, bar dobrim delom, za ratno vreme. Delimično je to baš ratno, ne neposredno rat, ali okupacija, recimo, u Sremu, a delimično je neposredno posleratno vreme: posledice rata su još uvek tako vidljive da se može govoriti o nekoj vrsti rata. A onda, ima nekoliko priča iz našeg vojvodanskog sveta, pripovedački žanr koji nije toliko nepoznat, a ako je reč o najnovijem vremenu, ima jedna dosta duga priča o skopskom zemljotresu. U stvari, nije to o zemljotresu, nego je to predmet, a tema je nešto drugo, ono što pripovetka kazuje. Za pripovetku je veoma značajno, čini mi se, što je ona, bez obzira na to da li je zatvorena priča s poentom ili otvorena bez poente, u svakom slučaju vezana za poentu. I to je problem koji je mene uvek intrigirao i veoma privlačio. To, kako videti poentu u neposrednom pripovedačkom zadatku, odnosno, kako sagledati u životu i staviti u priču. To nije stvar sasvim jednostavna. Evo, baš maločas, pre nego što ste vi došli, otvorio sam jednu novelu Džozefa Konrada, u kojoj on govori takođe o toj stvari i kaže da se pustolovina, fabula, odnosno nešto što se zbiva, u životu retko vidi. To, u stvari, u životu ne postoji, u našem življenu poenti nema, mi ih moramo pronaći. Eto, to je ono što je mene uvek zanimalo u pripovetci, što mi, moram da kažem, nije uvek polazilo za rukom, i čime nisam zadovoljan. Priča je težak rod, ona je, po logici svoje konstrukcije, vrlo bliska drami, bliska čak i poeziji, ona je tu negde na sredini, proza koja se zgušnjava u neke poetske udare, šokove.

● Vaša proza se bliži noveli. Vi niste nikada pisali kratke priče?

— Nisam. Ne da nisam to htio namerno, jer se tu ništa namerno ne može. Kad se nešto namerno hoće, onda to ne uspeva, već kako nešto iz čoveka hoće. Prosto sam primetio da meni po prirodi stvari leži da pričam duže, da pišem dužu formu. Ali, baš zato što mi tako odgovara, ja bih voleo ono drugo. Čovek voli ono što nema, a ne ono što ima. Ostajem na tome. Ja bih vrlo rado i pokušaću, dabome, da pridev tome, s te zgušnjavajuće strane; koliko ču umeti, ne znam. Ali, to su moja iskustva kad je reč o noveli. Uostalom, zaista postoje tipovi pisaca koji su više skloni ovome i drugi koji su više skloni onome. Ima ih koji su majstori i u jednom i u drugom, pa ipak se opredeljuju više za onu formu koja im više odgovara. Jedan majstor pripovedač, koji je taj zanat imao u ruci vrlo dobro, to je Tomas Man. On ima vrlo malo priča — sad ču vas slagati, on ima dosta priča, ali u odnosu prema njegovom romansijerskom opusu i broju strana koje je napisao kao roman, priče su manji deo. A on se, takođe, iako je magistralno radio te stvari, vezao za dugu formu. Ima kod priče još jedan momenat: aktuelno. On je jako provokativan i čoveka zaista privlači. Momenat izražavanja nečega aktuelnog, neposrednog u našem življenu, u svakodnevnom životu, u ovome sad, modernom življenu. Takvih pripovedača ima, ali ne mnogo. Takav je bio Turgenjev. On je umeo da fiksira momenat svoga življelog trenutka. Čak i njegovi romani, kad su dobri, svi su s nekom novelističkom potkom u osnovi. Drugi jedan od takvih je Hemingvej, koji je izraziti pripovedač kratke forme, čak i kada piše veliku formu. Tomas Man, koji nije bio novelist, nego romansijer prevashodno, ima jednu egzemplarnu priču aktuelnoga — *Mario i madioničar*, pisani tri deset godina, a koja je situaciju fašizma dala na način kao nijedno poznato delo iz tога vremena.

● Pisce koje sada navodite, o kojima govorimo, da li su to ujedno i vama dragi pisci?

— Oni su meni vrlo dragi, i ja bih voleo kad bih mogao da im se približim sa strane o kojoj vam govorim. Voleo bih kada bi tako bilo, ali kad čovek počinje da piše, onda se dešavaju sasvim neočekivane stvari koje ni mislio nije. Ovakvo, dok s vama razgovaram, teoretičem, to je tako, ali kada čovek sedne za hartiju, stvari se sasvim izmene.

● Vaš roman *Dnevnik nemačkog vojnika* bio je vrlo zapažen. Recite nam koliko u njemu ima autobiografskog, kao i o zarobljeništvu, o "limburškim beleškama"?

— Vi kažete da je *Dnevnik nemačkog vojnika* roman, niste prvi, čuo sam to još od drugih, s malim iznenađenjem, jer ja sam tu knjigu koncipirao, već ako hoćete da govorimo o književnom rodu, kao neku vrstu eseja ili polusesaja, o događajima u zarobljeništvu. Ta knjiga ima autentični deo, o čemu nemam šta da kažem, a ono što sam ja pisao, to su varijacije na zarobljeničke dane u Nemačkoj. One su pisane na eseistički način, gde ima ponegde i pripovedačkog, onda razmišljanja; i ako deluje kao roman, to nije loše.

Biografskih elemenata u njoj ima mnogo i ja sam govorio ono što sam doživeo u Nemačkoj, u zarobljeništvu, a beleške koje sam u nju uneo iz sveske, one su koje sam pisao tamo. Nisam ih čak ni redigovao, nego sam ih jednostavno preneo onako kako su bile zapisane. A ono drugo pisao sam iz doživljaja, sećanja na situacije u kojima sam se nalazio. Opšti smisao toga dugačkog eseja je razračunavanje s nemačkim shvatanjima rata, Nemcima kao zavojevacima. Mislim na izvesno prirodno osećanje sigurnosti na svakom terenu. Evo kako to praktično izgleda. Nemci su došli u našu zemlju, u jednu nepoznatu zemlju, sasvim drugačiji svet, drugu klimu, običaje, i nije jednog trenutka se ti Nemci nisu zbumili. To je njima bilo sasvim normalno. Dok je meni lično kod njih, iako sam ja pre rata tamo malo studirao, a u toku rata bio u zarobljeništvu, a i sada, pošto često odlazim, iako mi je njihov pejzaž poznat, ja se kod njih osećam kao u tudini, u drugom svetu, postajem nesiguran. S Nemcima to nije bio slučaj. Oni su bili apsolutno sigurni, i ovde, i tamo, i u Grčkoj, i u Africi. Mislim da je to vrlo značajna stvar, vrlo opasna, pravo osećanje koje može da ima zavojevač. Njega se drugo ne tiče. Ja sam to htio da kažem u *Dnevniku nemačkog vojnika*.

● Ima u tom romanu zanimljiv deo o večitoj dilemi koja vas je proganjala u zarobljeništvu, a to je: bekstvo iz njega. Međutim, vi to nikada niste učinili. I sami ste to pitanje ostavili otvoreno. Sada, nakon toliko godina, da li znate rešenje?

— Uvek s istim osećanjem nekakve prikratnosti, ne bih rekao nedovoljne hrabrosti, hrabrosti je verovatno trebalo, ali nije to bio glavni momenat da nisam pobegao. Nisam video kuda se može pobeći. Francuzi su bežali, mnogima nije uspelo, i njih su, dabome, vratili, ali mnogi su i pobegli. Oni su bili blizu, njima je relativno bila blizu zemlja, pogotovo iz logora u kom sam ja bio zarobljen, nedaleko od luksemburške granice. Do Francuske nije trebalo mnogo, na neki vešt način moglo se čak i otprešati. Ali kuda ja, do Srema, da krenem iz Nemačke? Kako? Proći sve to, na koji način? I danas mi je to racionalno jasno, ali iracionalno je ipak trebalo da bude, negde da se ode. To nisam uspeo da ostvarim.

● Bili ste na radu kod nekih dede i babe dok ste bili u zarobljeništvu. Da li ste ih ikada kasnije sreli?

— Dobro pitanje. Bio sam u jednoj seljačkoj porodici, tada sam imao dvadeset i pet godina, u selu nedaleko od Trijera, gde sam bio u logoru. To je logor »XII D«, u njemu je bio i Sartr, samo on je bio svega godinu dana, 1941. u aprilu otišao je iz logora. Otišao, ne pobegao. A pre nekoliko godina sam otišao u ono selo. Nisam otišao kod dede i babe, jer su se oni ponašali tako da nisam mogao da im se vratim. Bili su još živi i slavili su baš zlatnu svadbu. Seo sam u krčmu, naručio pivo, krčmarica je došla — pozvao sam je — i ja sam je pitao za familiju Šleder, da li je još živa. Pitala me je da li mi je bilo kod njih dobro, ja nisam htio da kažem da mi nije bilo dobro, odmahnuo sam glavom. Prošao sam kroz selo, video sam kuću, ali nisam htio da im odlazim, jer nije bilo razloga.

● »U istini — čini nam se — život to je poziv u prijatno društvo; ali taj poziv mi nismo primili nego smo preskočeni i izostavljeni«, citat je iz vaše novele *Komad života*. Šta je sve izostalo u vašem življenju, za čim, možda, želite, koliko je osmislijen vaš život?

— Zgodan citat, no, pitanje koje mi postavljate dosta je komplikovan, teško je odgovoriti. Zahtevali bi veliko preispitivanje. Pre svega, za prošlim vremenom, ali to nije pretežno, to se svima događa. Bez obzira da li su ispunili život manje ili više, svi ga podjednako produ. Pa ipak, ukratko da odgovorim, mislim da nisam uspeo da uskladim ono što se zove intimno, praktično, ličnost čovekova, s onim što se dešavalо posle, od rata uzevši nadalje. Nisam nekako uspeo da uskočim u glavne tokove zbiranja. Koji su glavni, ja ne znam. Imam neko osećanje, nelagodno, da nisam odgovorio vremenu ili sebi onako kao što bi trebalo, a kako bi trebalo, ne znam. Ako je do tešenja, mogu da se tešim i da mislim da se to uglavnom svima dešava u životu. Veoma su retki oni koji mogu da kažu da su svoje intimno uskladili s onim što treba, da su sve uradili što treba. Nisam to učinio, ali se zbog toga ne osećam nimalo prekraćen, na neki način oklaren, jer na kraju vremena, na kraju svega, i jednima i drugima, i onima koji su uspeли da se ostvare, i onima koji tu o punoj meri nisu uspeli, piše se isto. A ako čovek shvati da je to ono što je na kraju krajeva konačno, onda i sama ta shvatanja umiruju na neki način. Nije potrebno mnogo žaliti. Mogao bih da žalim što nisam bio car. Ne žalim zbog toga!

● Koji su događaji iz života ostavili najviše tragova u vama?

— Reći ću banalnu stvar, a ona je ipak istinita: u najvećoj meri na mene je uticalo detinjstvo, detinji dani, od onih prvih svesnih dana do dvadesetih godina. To svi kažu da je tako, i

to jeste, to je vreme kada se stvari u čoveku talože na izvestan način geološki, snažno, potpuno, sasvim zavladaju čovekom. Docnije, kada prođu, kad se ti prvi, neposredni, otvoreni odnosi između ličnosti i sveta počinju okošavati, kada događaji idu mimo čoveka, kada on više nije kadar da ih shvata u punoj meri, i naivnoj neposrednosti, onda dolazi do razlaza. Ali ako se to detinjstvo u čoveku dovoljno nataloži, onda ono deluje takvom snagom, takvom punoćom, da je dovoljno kao materija spoznavanja života za ceo život. Mislim da je to, praktično, slučaj i u književnom radu. Kad pogledate velike pise, šta su pisali, vidite da su to pre svega motivi, porivi, nužnosti koji proizilaze iz njihove mladalačke ličnosti. Toga imate na sve strane koliko hoćete. To je slučaj i s piscima koji su meni na neki način bliski, koje volim: Tolstoj, Flober. Kada uzmete Tomasa Mana i njegove *Budenbrokove*, oni su njegovo detinjstvo i njegova mladost. Kada pogledate tu istu epsku snagu u *Faustusu*, videćete da je tu već slabija. Ona filosofsko-politička strana *Faustusa*, to je drugo.

● Ovde ste na početku rekli o prvom svesnom stanju iz detinjstva. Sada, kada bismo isli unatrag ka rođenju, do koje godine vi možete stići, koji je to događaj koga se vi sećate, cega ste bili svesni?

— Taj događaj se vezuje neposredno za pitanje koje ste, vidi, spremili da mi postavite u vezi s romanom *Pevač*. Mislim da je to negde četvrta godina. Osnovni doživljaj iz toga vremena plasirao sam u romanu *Pevač*. On se javlja negde u početku romana, a on i završava roman. To je u njemu sasvim izričito rečeno. Reč je o događaju na selu, na plavim stepenicama jedne verande, gde jedan drug profesora koji je u knjizi opisan, Jovanović, čita narodne pesme.

● Vama je nedavno izšao iz štampe roman *Pevač* koji je po obimu preko hiljadu stranica. Bilo bi zanimljivo da nam kažete nešto o njegovom nastanku. Koliko ste dugo radili na njemu, šta je osnovna tema?

— *Pevač* je jedna velika parabola o tome doživljaju, doživljaju naše narodne pesme kao izraza našega sveta, našega naroda. On je uzet nenamerno, ja ga nisam tako zamislio na početku, on se dao sam po sebi, ja ga nisam izmišljao. On je u osnovi toga dugog romana koji po svome obimu danas izgleda anahronično, u današnjem vremenu pisanja kratkih romana. *Pevač* je pokušaj da se na neki način fiksira ono što je osnovno ne samo u mome životu i ličnosti, nego kod svih nas. To je pitanje o odnosu koji ima naš čovek prema svetu u bukvvalno značenju reći: prema zemlji, pejzažu, gradu, ulici, dakle svemu onome što je oko nas. Odgovor na to pitanje je nejasan, neodređen, ne mogu ja njega dati kao ni drugi, ali je dovoljno ako sam postavio pitanje. To je osnovno, postaviti pitanje. Roman ga postavlja eksplicitno, ali ga izvodi iz radnje, zbiranja, što zbiranja, s jedne strane, u sadašnjici, s druge strane, u prošlosti. Te dve linije zbiranja kazuju na kraju istu stvar. Ako je nekome stalno da traži šta sam ja tu htio da kažem, on će to videti, a ako mu do toga nije stalno, on će čitati roman kao neku vrstu zabave. Pa u tome literatura i jeste, što zabavljajući se i uživajući stižete do nekih misaoni zaključaka, ili, pak, ne stižete nego se samo zabavljate.

Činilo mi se da sam roman pisao deset godina, međutim, sada vidim da nije punih deset, oko osam. Pa nije ni čudo kad je toliki. Pisci koji pišu, da tako kažem, levom rukom, lako i impetuorno, recimo kao Ginter Gras, čine isto tako.

Gras je sad imao jedan roman *But*, to je riba iz severnog mora, dug takođe. Pitao sam ga koliko je pisao taj roman. Pet godina. Pa znate, kad jedan Gras piše roman pet godina, to ne može, znači, biti drugačije.

Meni je za *Pevača* trebalo puno istorijskih podataka. Trebalo je mnogo čitati literaturu, dobro se potkovati. Onda osam godina nije mnogo. Pogotovo kada se uzme u obzir da ja nisam sedeo i samo pisao, kao Gras, nego sam morao da trčim po kancelarijama i da radim. A nastao je tako što sam imao nameru da napišem tri novele na srođne teme, od kojih je jedna trebalo da bude o jednom hajduku. Nju sam počeo razvijati, razvlačiti, ulaziti u nove sudove, nove situacije, predao sam se tome. Kad čoveku hoće stvar da pode za rukom, onda mu se desi da otkriva ono što mu je baš potrebitno, a što, da je htio, ne bi mogao da nade, i što ga vodi sve dalje.

● O samom činu stvaranja često su predstavljane mistifikacije, te bi bilo zanimljivo da nam kažete kako vi stvarate?

— Pitanje stvaranja, ranije u književnim teorijama, dosta je mistifikovano, kao da je to neko posebno stanje. Jeste, ali ono nije ništa neoobično. To može da ima svaki čovek. Ono je jedna vrsta koncentracije na neki predmet i u njoj ima jedna vrsta avanture. Ona je ono što je prijatno i ja mislim da zbog toga pisi uglavnom i pišu. Oni su možda rešili da nešto napišu, pa onda, kada su seli za hartiju, odjedanput se iz motiva koji im je dat, počinju redati nove okolnosti, situacije koje nisu očekivali, nešto što je i njima samima, dok rade, novo. Oni otkrivaju svet, a i svoju reakciju na taj svet. Često, nešto sasvim neočekivano. Može da vam se desi da odjednom počinjetе da se bunite, da negodujete, da volite, mrzite. Uglavnom, nešto se događa. To događanje, to je ono što se zove čin stvaranja. Kod ljudi koji se bave pisanjem ono je i glavni razlog

njihovog rada, pa i njihovog života. Mislim da se iste te stvari događaju i dobromu čitaocu. Istina, to ne biva često, kao što ne biva često ni pisanje, koje ne može da se programira. Ali, bez obzira kada je stvar koju čitate napisana, da li pre sto godina ili sad, vi na nju počinjete da reagujete kao da se sad dogodila. I ta vrsta odnosa između vas i teksta koji čitate, ili pišete, gotovo je istovetna. Zato ja i čitaocu dajem isto to pravo i istu vrijednost kao i onome koji piše.

• Govorimo o vremenu koje protiče, dotičemo se sadašnjeg vremena, govorili smo o proteklom. Šta je, u stvari, za vas vreme, koliko osećate njegov tok proticanja?

— Čini mi se da je to poznato. Vreme subjektivno, objektivno, pa onda i pitanje da li ono uopšte jeste vreme, ili je samo nešto subjektivno. Osećanje da li je nešto vreme, pitanje je o kome bi se moglo govoriti mnogo. Ali, praktično, ono uključuje u sebi momenat početka i kraja, a to znači subjektivnog početka i kraja. Vreme rođenja i smrti. To je kontinuitet nezavisan od nas, s kojim se mi možemo složiti ili ne. Neki ne mogu da se slože, i ima ljudi koji negoduju protiv proticanja vremena, jer proticanje uključuje praktično mladost, pa onda starost, i na kraju smrt. Starost? Evo, poslednjih godina, neko pisac koji su se prema tom momentu kraja, starosti, odnosili s velikom pobunom, proglašili su da je starost skandal! Može biti, ali je ona nešto neizbežno. Trebalo bi se prema njoj odnositi normalnije, a da li to onda znači prelaziti u me-

tafiziku, ja ne umem da vam kažem. Ako metafizika u ovom našem svakodnevnom životu takođe počinje da se pojavljuje kao jedan neophodan momenat, onda je ona nešto, isto tako stvarno, kao današnji dan, kao sutrašnji dan.

• Živite i radite u Vojvodini, te biste mogli da nam nešto kažete o literarnom vojvođanskom podneblju danas i ovde.

— Ja nisam veliki prijatelj definicije vojvođanske literature, ono što se piše u Vojvodini u tokovima je opšte literature koja se piše kod nas u Jugoslaviji. Neke specijalne vojvođanske karakteristike je ne bih umeo da vam definisem. Možda ih ima. To su lokalne specifičnosti koje nisu možda na drugom terenu toliko vidljive, a da li one imaju neki specijalni stilski književni kvalitet, to je teško reći. No, ako govorimo o piscima koji ovde žive, onda je stvar jasna. Danas u Novom Sadu i u Vojvodini, ima veliki broj ljudi koji pišu, i to je jedan novum za Vojvodinu, ali to nije novost samo kod nas. To je slučaj svuda. Kada pogledate samo koliko časopisa izlazi, videćete da i njih ima svuda. Da li smo mi ovde s ovog vojvođanskog terena uspeli da damo jugoslovenskoj kulturi doprinos? Mislim da jesmo. Ovo što se zbiva u Vojvodini, na književnom terenu, po svome kvantitetu jedna je pojava značajna i lepa, ali da je još uvek teško odrediti oblike, jer su stalno u kretanju i nastajanju.

Razgovor vodila: Radmila GIKIĆ

proza polja

boško petrović

razbojništvo

(iz hartija bivšeg tamničkog duhovnika Pešića)

KRVOPOLOČE U VILI SUMARSKOG INŽENJERA MAJERA

Kad smo se približili vilu, bilo je blizu sedam sati: večernji sutan. Ja u žandarskoj naredničkoj uniformi, sa puškom; moje društvo uniformisano takođe, kao i uvek u akciji. Uniforme i oružje smo, kao i obično, poslali mitgepek do poslednje železničke stanice; u korpi, koju na stanicu podignemo, odnesemo je u šumu pa se presvučemo i naoružamo.

Tako smo isli. U jedan mah, nebo se najednom spustilo, gusto i plavo. I sve je više silazilo, teško a kao od meda. Ja smogah snage i nekog rastrošnog vremena — majko mila, kako li je vreme ogromno kad hoće —, da uživam u njemu, kao nekada u dokolici, i da koračam kao da sam krenuo u šetnju. Uostalom, inženjerovo dvorište sa vilom bilo je u stvari nekadašnji vlastelinski park, puno lepe crnogorice, lepih staza, a nekako odmah pod planinom, koja tu biva odsečnja, nad potokom, koji se čuo kako šumi. Selo je daleko, ovde otmena tisina. U vilu, gospoda večeraju. — Znam kako: davao sam toličke većere oficirima, pukovnicima i potpukovnicima, i bogatim trgovcima, jer sam kao vojni liferant s njima radio. Šampanjac. — Ali ja nisam pio.

Jednom je, kako priča, ipak pio. U Vinkovcima, u restoranu u kome je odista priredio večeru za oficire. Pio je preko i protiv običaja. Njegov lues (lues latens, kako kažu lekari), o kom se on starao, nije pogodovao za alkohol. Kaže, veselio se, bilo je otmeno društvo. No, kad se veselje završilo i društvo se razišlo, on je, umesto u svoj stan, oteturao u magazin gde je držao svoju liferantsku robu, meso i slaninu, srušio se onde na pod nabijene zemlje i onako u svome novom, otmenom delu ostao da spava do neko doba dana. To je njegova otmenost.

KRVOPOLOČE KOD MAJERA

I sad, idem. Već mrak. Mi pred vilu, a u to se na njoj otvore vrata i izide inženjerov lugar, sredovečan čovek, zaboravio sam mu ime. Zaustavim ga i — kao žandar — uhapsim. On unezveren, pogotovo kad sam mu rekao da mi nismo žandari, već... A ja samo pokazjem rukom po družini. Na Maloga, ljudi guju; na Velikog, kršnog, neobično lepo razvijenog mlađadića s kratkim crnim, malo ufitiljenim brčićima; na kracatog i mršavog mesara; na ljudeskaru Šimiću, visoka, plečata i neobično jaka, koji je u tamnici docnije okovan u teško gvožđe, pa ga i na samo suđenje izvode s jednom rukom u okovima, a sve što je, onakav mamut, nešto pre suđenja, golin rukama izvalio rešetke na čeliji (i možda zato, kao nekom vrstom ravnoteže, obdarena nevelikom količinom pamet); na mlađoga đaka, inteligentnog dečaka, čija priča, kako znate, zadivljava radoznu i ljudskih podviga vazdužnu publiku.

Ne zadržavajući se, ostavim društvo napolju da stražari, a ja s Velikim, a predvođen lugarom, udem u vilu pa kroz hodnik u trpezariju. Unutra, zbilja, večeraju. Osim inženjera i njegove gospode, još nekakav gost. (Uvek ima poneko neočekivan.) Lugar mi kaže da je Nemac. Razume se, ove šume, pi-

lane, šumarije i šumsku železnicu drže Nemci. Za stolom, osim njih, još četvoro dece. Fini beo stolnjak, fini tanjiri, i nad njima četiri dečije glave, sve jedna malo više druge.

Ušao sam, stao, osmehnuo se (osmehnuo sam se onome što će biti) i rekao s naklonom prema gospodi: kistihant. Bila je lepa, ali ne kao sad na suđenju, u crnini, koja plavuše ulepšava, i sa ovim belim i ispaćenim licem, sa ovom notom bolne lepote.

Šta će biti? — Ali, znate, žene...

ŽENE

Jednoga lepog i dugog, letnjeg predvečerja — sve se već bilo smirilo —, zaustavio sam u šumi štajervagen s njih troje: dva trgovca iz okoline, a treća, devojka, kćerka starijega od njih, bogatog Jevrejina drvara. Otkud i ona, nisam znao; sad znam. Nosili su obojica tuda, švapska prezimena, ali ime je devojci otac već dao naše. Ljubica se zvala; jer behu već srasli s našim svetom, po svemu. I ona, lepa, crna lepotica, krupna oka, moderno podsećene kose, lepih usta i zuba, da ti oko stane. Skinem pušku i uperim je na njih, nemarno, jer nije bilo opasnosti. Stoj! — viknem, i kočijaš zaustavi konje. Pare! — rekoh zatim samo, a oni, kao u kafani, stadoše da vade budelare. Behu prebledeli i čitali su. Po svemu, videlo se da znaju ko je pred njima. U to vreme, sav je taj kraj, uostalom, živeo u strahu od mene i mojih ljudi, bili smo im u duši. Ja ipak, ne znam zašto, upitam: — Znate li ko je pred vama? Oni ni glasa. Ni Jula, onaj mladi, koji me je poznavao kao i ja njega, moj drug u izvesnim poslovima — kao i u ovome, jer ovo sam s njim bio i upriličio: zbog onoga starog, razume se, koji je trebalо da plati ceh. I platio ga je kako nije očekivao ni Jula. Jer, devojka reče:

— Ja znam ko ste — reče ona, prvo kao premrla, a onda, odmah, povraćajući se, s nekakvom ogromnom rešenošću. — Vi ste... — i kaza mi ime.

Pogledam je, prelomljenu, a očiju onemoćalih od plamena.

— Znaš me. Kad znaš, silazi. Vi ostanite gde ste.

— Nemojte, gospodine — promuca otac.

Ali, ona, kao nošena strašnom voljom (Kuš — rekao sam ocu), opkorakači nisku kolsku stranu, spusti se preko stepenice na travu, pa mi pride i stade preda me, oči u oči.

— Hajde — naredim družini — pretresite ih, uzmite im što nađete i pričuvajte dok se ne vratim. — Jer mi dođe volja — a i prilička je bila pogodna: sve mirno i pusto. — A ti, devojko, kako ti je ono ime?

— Ljubica.

— Hajde, Ljubice, sa mnom.

Podemo kroz šumu, svu pod mojoj vlašću, moju carevinu. Ona je koračala pored mene, i kako smo isli između staba, ne prosekom, koju smo ostavili, da preprečim, saplitala se o vreže i grane, te je u jedan mah uhvatih pod ruku. Ona mi se pusti, ali je podrhtavala.